

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	กระบวนการสร้างความรู้ชายขอบในวิกฤตการณ์สุขภาพ : กรณีศึกษาสำนักทรงแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่	
ชื่อผู้เขียน	นายรัช มณีผ่อง	
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชาการพัฒนาสังคม	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.อภิญา เพ็ญฟูสกุล	ประธานกรรมการ
	รองศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.อภิน ธิพัฒน์	กรรมการ
	อาจารย์ ดร. ชยันต์ วรรณระภูติ	กรรมการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยา ที่ศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของความรู้ชายขอบในประเด็นสุขภาพ โดยศึกษากรณีสำนักทรงแห่งหนึ่ง ที่มีปฏิบัติการของความรู้ในการเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์สุขภาพ ภายใต้อำนาจของความรู้ด้านสุขภาพในสังคมไทย ที่มีความรู้แบบ วิทยาศาสตร์การแพทย์เป็นวาทกรรมหลัก และปฏิบัติการของวาทกรรมหลักได้เบียดขับความรู้อื่นให้อยู่ในสถานของชายขอบ ทั้งทางตรงและทางอ้อมกล่าวคือ ทางตรงหมายถึงการเบียดขับความรู้ที่มีใช้วิทยาศาสตร์ ไม่ให้มีปฏิบัติการได้ทั้งในระดับของการเรียนรู้และถ่ายทอด รวมถึงการกีดกันไม่ให้พื้นที่ในการปฏิบัติการของความรู้ชายขอบได้ทั้งระบบ (การอธิบายเพื่อหาเหตุที่มาของการเจ็บป่วย และปฏิบัติการรักษาในรูปแบบของคนได้อย่างอิสระ) อำนาจกดทับกระทำผ่านโครงสร้างและสถาบันทางสังคม อันได้แก่ กฎหมาย หรือหน่วยงานสาธารณสุขของรัฐ ที่ให้คุณค่าแก่ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ว่าถูกกฎหมาย และเป็นความรู้ที่ถูกต้องโดยปราศจากเงื่อนไข ส่วนการเบียดขับทางอ้อม คือ การพยายามสร้างความเข้าใจแก่สังคมที่มีต่อความรู้อื่น ๆ ว่าไร้เหตุผล งบประมาณ และไม่สามารถพิสูจน์ได้

สำนักทรงที่เลือกศึกษา เป็นเพียงหนึ่งในตัวอย่างของความรู้ด้านสุขภาพที่ดำรงอยู่ในภาวะชายขอบประเด็นศึกษามุ่งทำความเข้าใจปฏิบัติการของความรู้ชายขอบ ภายใต้อำนาจประสานระหว่างความรู้ต่าง ๆ ในพื้นที่ปฏิบัติการของสำนักทรง โดยศึกษาทั้งระดับของจักรวาลวิทยาที่เชื่อมโยงถึงปฏิบัติการในการรักษา ภาวะเจ็บป่วยที่ความรู้ในชุดวาทกรรมหลักเองก็มีความคลุมเครือ ได้แก่ ผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บป่วยเรื้อรัง รักษาด้วยวิธีการทางการแพทย์แล้วไม่หาย หรือบางรายถูกปฏิเสธการรักษา โดยเรียกรวม ๆ ว่า “โรคคาถาโรงพยาบาล” นอกจากการปะทะประสานในระดับของปฏิบัติการ

รัช มณีผ่อง. 2546. “กระบวนการสร้างความรู้ชายขอบในวิกฤตการณ์สุขภาพ : กรณีศึกษาสำนักทรงแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ = Construction Process of Marginalized Knowledge in Health Crisis : A Case Study of a Spirit Medium Cult in Chiang Mai Province.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

และพิธีกรรมแล้ว ยังพิจารณาไปถึงการปะทะประสานของความรู้บน “ร่างกาย” ของผู้เจ็บป่วย ที่ผ่านประสบการณ์การรักษาด้วยระบบความรู้ที่หลากหลาย

จากการศึกษาครั้งนี้ ปฏิบัติการด้านการรักษาของสำนักทรงนั้นเกิดขึ้นภายใต้การอธิบาย โลกจักรวาล มนุษย์ การเจ็บป่วย ความตาย ฯลฯ ในอีกมิติหนึ่ง นำไปสู่การมีรูปแบบและวิธีการรักษาที่มีความเฉพาะ มีการผสมผสานรูปแบบการรักษาที่ไม่เน้นการจัดความทุกข์ทั้งกายและใจ ด้วยเทคนิควิธีจากภายนอก หากแต่อาศัยความรู้ที่เชื่อมโยงเข้ากับระบบความเชื่อเดิมของปัจเจกโดยเฉพาะอุดมคติในพุทธศาสนา พราหมณ์ (ฮินดู) อาทิ กรรม วิญญาณ ระบบเชื่อเรื่องผี หรือ องค์กรเทพ

ข้อค้นพบสำคัญของงานศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกอัตลักษณ์ของความรู้ชายขอบ ที่สามารถสนองตอบกับความทุกข์ของมนุษย์ได้รอบด้าน การอธิบายเชื่อมโยงทุกมิติของชีวิตมนุษย์ทั้งกายภาพและจิตวิญญาณ ภายใต้กรอบของความเชื่อและศรัทธาร่วมในวาทกรรมของสำนัก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในของปัจเจกทั้งระดับของวิถีคิดและวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และ ส่วนที่สองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจของความรู้ในสังคมไทย “สำนักทรง” ถูกจัดให้อยู่ในชายขอบของความรู้ด้านสุขภาพโดยวิทยาศาสตร์การแพทย์ ขณะเดียวกันก็เป็นชอยขอบในพื้นที่ของพุทธเถรวาทอันเป็นกระแสหลักของสังคมไทย แต่ในระดับปฏิบัติการของสำนักทรง พบว่ามีการกลับหัวกลับหางของอำนาจ

กลุ่มคนที่เชื่อมั่นในแนวทางของทั้งสองชุดวาทกรรมหลัก เมื่อตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการเจ็บป่วยในขั้นวิกฤต กลับยอมรับการผนวกกลืนเข้าสู่วาทกรรมของสำนักทรง การปะทะประสานจึงต้องพิจารณาความสัมพันธ์ใน 2 พื้นที่ คือ 1. พื้นที่กายภาพระหว่างวิทยาศาสตร์กับไสยศาสตร์ และ 2. พื้นที่ของความเชื่อระหว่างพุทธกับไสยศาสตร์ อย่างไรก็ตามการแบ่งขั้วมิได้มีลักษณะเบ็ดเสร็จ ตรงข้าม จะพบการผสมผสานที่หลากหลาย หลากทิศทางในสมาชิกกลุ่มภายใต้เงื่อนไขต่างกัน

นอกจากนี้ ยังมีข้อค้นพบที่ต่อเนื่องจากปฏิสัมพันธ์ของความรู้ข้างต้น คือ การเกิดขึ้นของ “ชุมชนศรัทธา” ดำเนินไปภายใต้จักรวาลวิทยาของสำนัก ที่เชื่อมโยงชีวิตมนุษย์ว่ามีความผูกพันกับตนเองและบุคคลอื่น ที่ทะลุผ่านมิติเวลาโดยอธิบายทั้งในส่วนของอดีตชาติ ปัจจุบันชาติ และชีวิตหลังความตาย

พร้อมทั้งสร้างประดิษฐ์กรรมทางวาทกรรมมารองรับระบบความสัมพันธ์ อาทิ “สายสัญญาณ” ที่จะผูกโยงผู้คนในชุมชนศรัทธาให้มีความรู้สึกร่วมในฐานะสมาชิก นำไปสู่กระบวนการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์แบบใหม่เป็น “ชุมชนในจินตนาการ” โดยเฉพาะการอธิบายความผูกพันของสมาชิกชุมชนที่มีร่วมกันมาแต่อดีตชาติ

ท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม การรื้อฟื้นระบบความรู้ของท้องถิ่นการอธิบายใหม่ หรือการผสมผสานกับความรู้อื่น ย่อมเกิดขึ้นในทุกพื้นที่และตลอดเวลา ไม่มีความรู้ใดที่

หยุดนิ่งและสามารถคงสถานะของความรู้ได้เพียงรูปแบบเดียวในทุกเงื่อนไข งานศึกษาจะชี้ให้เห็นว่า ความรู้ที่เหมาะสมสำหรับการเผชิญปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ต้องมีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยน หรือบูรณาการเข้ากับความรู้อื่นอยู่ตลอดเวลา รูปธรรมของกรณีศึกษาสำนักทรง สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาสุขภาพนั้นมีความสลับซับซ้อนเกินกว่า ที่จะจัดการได้ด้วยระบบความรู้เดียว ดังนั้นจำเป็น จะต้องเปิดพื้นที่ทางสังคมสำหรับความรู้ที่หลากหลาย และมองการเจ็บป่วยอย่างสัมพันธ์กับระบบ วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคนมากขึ้น

ธวัช มณีผ่อง. 2546. “ กระบวนการสร้างความรู้ชายขอบในวิกฤตการณ์สุขภาพ : กรณีศึกษาสำนักทรงแห่งหนึ่งใน จังหวัดเชียงใหม่ = Construction Process of Marginalized Knowledge in Health Crisis : A Case Study of a Spirit Medium Cult in Chiang Mai Province.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.